

УДК 631.15

А. Д. Мостова,
асистент кафедри інформаційних систем і технологій,
Дніпропетровський державний аграрний університет

ОЦІНКА МАТЕРІАЛЬНИХ, ФІНАНСОВИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Запропоновано вдосконалену систему оцінки матеріальних, фінансових та інформаційних потоків для подальшого обґрунтування завдань стратегічного, тактичного й оперативного планування. Враховано стан та динаміку ресурсів, що включає забезпеченість та ефективність використання ресурсів сільськогосподарськими підприємствами зернового підкомплексу.

The improved system for evaluating of material, financial and information flows for further foundation of goals of strategic, tactical and operational planning is proposed. The status and dynamics of resources, considering the presence and efficiency of resource using by agricultural enterprises of grain subcomplex, are taken into account.

Ключові слова: стратегічне, тактичне і оперативне планування, структурні та функціональні показники, основні та оборотні фонди, джерела формування фінансових ресурсів та оборотні кошти підприємств, інформаційні ресурси.

Key words: strategic, tactical and operational planning, structural and functional parameters, fixed assets and working capital, financial resources and working capital of enterprises, information resources.

ВСТУП

В аграрному секторі вітчизняної економіки провідна роль належить виробництву зернових культур, про що свідчать основні статистико-економічні показники. За даними Державної служби статистики України, посівні площі під виробництво зернових культур у 2011 році склали 15723,8 тис. га, що становить 56,8% від загальної площі сільськогосподарських угідь (у 2010 році 56,6%) [1, с. 8]. Протягом 2011 року було зібрано 56747,0 тис. тонн зернових і зернобобових культур порівняно з 39226,7 тис. тонн у 2010, 46028,3 тис. тонн у 2009 та 53290,1 тис. тонн у 2008 роках. У розрізі виробництва провідних зернових культур пшениці отримано 22323,6 тис. тонн (132,5% до 2010 року), ячменю — 9097,7 тис. тонн (107,2% до 2010 року), кукурудзи на зерно — 22837,8 тис. тонн (191% до 2010 року) [1, с. 42—45].

Серед зерновиробників станом на кінець 2011 року в Україні за організаційно-правовою формою господарювання переважали фермерські господарства та господарські товариства (відповідно близько 73% та 14% від загальної кількості зареєстрованих підприємств). Частка приватних

підприємств становила біля 8%, виробничих кооперативів 2%, підприємств інших форм господарювання — 3% [1, с. 51, 78].

У цілому, підприємства з виробництва зернових культур мають позитивні перспективи для успішної реалізації внутрішнього потенціалу, стабілізації основних показників роботи, отримання високих прибутків та подальшого ефективного розвитку.

Однак, у попередні роки у галузі виробництва зерна спостерігалися різкі коливання рівня рентабельності, який становив у 2010 році 13,9% порівняно з 7,3% 2009 році, 16,4% у 2008 та 28,7% у 2007 роках [1, с. 15—19]. Це може бути зумовлено передусім зростанням динамічності зовнішнього середовища, що є характерною особливістю розвитку вітчизняної аграрної економіки в теперішніх умовах та проявляється у коливанні попиту й змінах цін на готову продукцію та підвищенні конкуренції на зерновому ринку, стрімкому зростанні цін на матеріальні ресурси, нестачі фінансових ресурсів та неможливості їх оперативного залучення, нестабільності з боку законодавчого регулювання галузі сільського господарства тощо. Усі названі вище фактори викли-

кають необхідність обґрунтування заходів щодо вдосконалення управління аграрними підприємствами зернового підкомплексу та підвищення ефективності виробництва продукції.

Сьогодні одним із найбільш перспективних методів управління сільськогосподарським підприємством є логістичний підхід, який спроможний врахувати високі вимоги до аграрного менеджменту, продиктовані сучасним ринковим середовищем.

Для об'єктивної оцінки стану сільськогосподарських підприємств з виробництва зернових культур, виявлення їх слабких місць, стабілізації основних показників їх роботи та розробки пропозицій щодо подальшого ефективного розвитку необхідно здійснення більш глибокого аналізу показників ресурсного забезпечення виробництва зерна на рівні матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Оскільки логістика охоплює комплексне планування й управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками, то актуальним завданням постає необхідність обґрунтування підходів до їх оцінки на рівні аграрних підприємств у сучасних ринкових умовах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Головним теоретичним положенням логістичного підходу до управління підприємствами присвячено фундаментальні наукові дослідження Д. Бауерсокса, Д. Клосса, Д. Ламберта, Д. Сток, Д. Уотерса, Д. Шапіро, Д. Шрайбфедера та інших вчених. Науковцями обґрунтовано важливість та ефективність використання логістики як важелю управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками на підприємствах. Доведено, що логістика охоплює та поєднує в єдиний процес обмін інформацією, постачання ресурсів, виробництво продукції, управління запасами, складське господарство, вантажоперевезення, упаковку, сервісне обслуговування тощо [5, с. 25; 10, с. 26—29]. Проте подальшого дослідження потребує вивчення питання оцінки матеріальних, фінансових та інформаційних потоків для ефективного управління сільськогосподарськими підприємствами зернового підкомплексу з урахуванням специфіки виробництва та сучасних зовнішніх умов господарювання.

Ключовим проблемам виробництва зернових культур в цілому присвячено наукові праці В.Г. Андрійчука, В.Я. Амбросова, В.І. Бойка, О.В. Воронянської, С.М. Іванюти, П.І. Коренюка, М.Х. Корецького, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, А.Ю. Мельника, В.М. Нелепа, П.Т. Саблука, В.С. Уланчука, О.В. Ульянченка, А.В. Чупіса та інших вітчизняних фахівців. Їх дослідження

відображають основні положення, пов'язані з управлінням, плануванням виробництва і собівартості продукції, раціональним використанням ресурсів, фінансовим плануванням, бізнес-плануванням, економіко-математичним моделюванням зерновиробництва, окреслюють основні перспективи подальшого розвитку підприємств галузі в умовах сучасного ринкового механізму [6, с. 18—19; 7, с. 80; 12, с. 52; 11, с. 12]. Однак залишилися відкритими питання оцінювання потоків матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів на мікроекономічному рівні аграрних підприємств для подальшого обґрунтування завдань стратегічного, тактичного й оперативного планування виробництва зернових культур.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою роботи є узагальнення підходів до оцінювання потоків матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів сільськогосподарських підприємств зернового підкомплексу із урахуванням забезпеченості та ефективності їх використання.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою господарської діяльності сільськогосподарських підприємств із виробництва зернових культур є матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, що нерозривно пов'язані між собою. В сучасних ринкових умовах організація та управління потоками неможлива без ефективного і раціонального використання ресурсів, що потребує розробки системи показників для їх оцінки.

Для оцінювання потоків доцільно застосовувати структурні показники, які характеризують забезпеченість підприємств матеріальними, фінансовими та інформаційними ресурсами, та функціональні показники, що враховують ефективність їх використання. Потоки зазначених ресурсів варто оцінювати за статичними показниками, що визначені на конкретний розглядуваний момент часу, та динамічними, що передбачають повторюваний розрахунок за окремі однакові проміжки часу та об'єктивне порівняння відносно попереднього періоду за допомогою базових та ланцюгових індексів, аналізу рядів динаміки тощо.

Статичні структурні й функціональні показники можливо використовувати при прийнятті управлінських рішень, орієнтуючись на короткостроковий період, за якого ризик раптової зміни факторів ринкового середовища найменший. Подальше стратегічне планування та деталізація завдань для тактичного плану потребує розгляду динамічних показників. Це дозволить встановити закономірності, що характеризують мате-

ріальні, фінансові й інформаційні ресурси підприємства, та обґрунтувати подальші перспективи його розвитку із урахуванням отриманих результатів за запропонованою системою оцінювання.

Матеріально-технічна база із забезпечення виробництва зерна включає земельні угіддя, складські й виробничі приміщення, техніку і обладнання, пально-мастильні матеріали, насіння, мінеральні добрива та засоби захисту рослин. Земля є особливим ресурсом сільськогосподарського підприємства, який забезпечує виконання виробничих операцій з використанням усіх інших матеріальних ресурсів підприємства та здійснення господарської діяльності протягом усього виробничого циклу. Для оцінки зазначених ресурсів конкретизуємо структурні й функціональні показники, враховуючи основні та оборотні фонди підприємств.

На рівні оцінки основних фондів виділено наступні структурні показники:

- кількісні показники основних фондів — вартість основних фондів та їх структура на підприємстві; наявність основних фондів на 1 га сільськогосподарських угідь;

- показники стану основних фондів — коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності;

- показники забезпеченості підприємства основними фондами (технічного оснащення) — фондоозброєність; фондооснащеність; рівень механізації праці; частка основних фондів у активах.

До функціональних показників оцінки основних фондів віднесено:

- показники ефективності використання основних фондів — фондовіддача; фондомісткість; рівень рентабельності;

- показники ефективності відтворення (руху) основних фондів — коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття; коефіцієнт приросту;

- показники завантаження основних фондів (виробничого використання) — коефіцієнт змінності роботи обладнання; календарний, режимний, плановий та фактичний фонди часу роботи обладнання; коефіцієнт інтенсивного використання обладнання [4, с. 155—158].

Для оцінки оборотних фондів передбачено наступні показники:

- структурні, що охоплюють кількісні показники забезпеченості оборотними фондами — вартість виробничих запасів та їх структура на підприємстві; наявність виробничих запасів на 1 га сільськогосподарських угідь; норма внесення на 1 га сільськогосподарських угідь;

- функціональні — темп зростання виробничих запасів та незавершеного виробництва; матеріаловіддача; матеріаломісткість; коефіцієнт оборотності запасів; період обороту запасів; ко-

ефіцієнт використання; витратний коефіцієнт; коефіцієнт виходу (відходів) [4, с. 166—168].

Оцінка забезпеченості аграрних підприємств зернового підкомплексу різних регіонів України матеріальними ресурсами на рівні основних і оборотних фондів за структурними показниками дозволила виявити наступні проблеми. Характерним явищем для більшості товаровиробників, що функціонують у формі господарських товариств, є високий рівень зносу основних фондів (у даному випадку сільськогосподарської техніки й обладнання, оскільки їх частка є найбільшою в структурі основних фондів), який становив більше 25%. Результати, отримані за функціональними показниками, свідчать, що оновлення технічної бази зерновиробництва є слабким, вибуття технічних засобів переважає їх надходження, в першу чергу, по державним підприємствам, господарським товариствам та приватним підприємствам. Рівень рентабельності основних фондів коливався від 28% до 110%.

З використанням функціональних показників встановлені негативні явища на рівні оборотних фондів сільськогосподарських підприємств з виробництва зернових культур, а саме: довготривалі терміни зберігання запасів (від двох місяців до півтора року) та малу кількість оборотів запасів (не більше трьох разів за рік). Це свідчить про неефективне використання коштів, вкладених у запаси матеріальних ресурсів, що є характерним для більшості зерновиробників.

Запропонований підхід до систематизації показників оцінювання матеріальних потоків дозволить на рівні підприємства обґрунтувати завдання стратегічного, тактичного й оперативного планування. Оцінка основних фондів за структурними показниками надасть можливість встановити їх достатність чи брак у довгостроковій перспективі та виявити напрями розробки шляхів їх залучення відповідно до господарських планів підприємства, а також спланувати оптимальний підбір зернових культур, сортів та обсягів виробництва відповідно до наявних та залучених у майбутньому основних фондів. Функціональні показники сприятимуть пошуку пропозицій щодо раціонального використання технічних засобів під час виконання сільськогосподарських робіт з деталізацією на рівнях тактичного й оперативного планування.

Оцінка оборотних фондів доцільна для обґрунтування заходів стосовно стабілізації основних виробничих показників, дотримання технологій виробництва зернових культур, врахування природно-кліматичних умов господарювання, ефективного використання запасів, мінімізації втрат врожаю на етапах тактичного планування. В оперативних планах оцінювання ефективності використання оборотних фондів може стати ос-

новою для вжиття заходів і пропозицій щодо вдосконалення управління, спрямованих на забезпечення встановлення виробничих показників на рівні, встановленому в тактичних планах.

В умовах ринкової економіки надзвичайно важливою умовою успішної господарської діяльності аграрного підприємства є його забезпеченість фінансовими ресурсами та ефективність їх використання. Для більш об'єктивної оцінки потоків фінансових ресурсів за розробленою системою показників враховуватимемо поділ на власні та невластні фінансові ресурси.

Власні фінансові ресурси включають кошти, які утворюються в результаті господарської діяльності підприємства та інвестуються в його розвиток. Вони формуються за рахунок приватного, пайового, акціонерного капіталу, чистого прибутку, амортизаційних відрахувань, дооцінки товарних запасів, виручки від реалізації власного майна тощо.

Невластні фінансові ресурси — це кошти, які утворюються за рахунок залучення до господарської діяльності фінансових ресурсів інших підприємств або фізичних осіб з метою збільшення власного капіталу. Невластні фінансові ресурси виступають у вигляді позикових коштів (позики банківських та інших організацій і установ), залучених засобів (кредиторська заборгованість) та коштів, одержаних безоплатно (бюджетні асигнування, благодійні внески тощо) [2, с. 55—56; 3, с. 89—90].

Враховуючи існуючу систематизацію фінансових ресурсів відповідно до власності, виділимо наступні структурні показники для оцінювання потоків фінансових ресурсів підприємства на рівні джерел їх формування для:

— власних коштів: коефіцієнт незалежності (автономії); коефіцієнт інвестування власних та довгострокових залучень; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт власних інвестицій; коефіцієнт обігу власного капіталу;

— невластних коштів: коефіцієнт концентрації позикового капіталу; коефіцієнт фінансового левериджу;

— власних та невластних коштів: коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт мобільності засобів [3, с. 270—272].

До функціональних показників для оцінювання оборотних (обігових) коштів підприємства (робочого, функціонуючого капіталу) віднесено наступні показники:

— для власних коштів: коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт маневреності власних обігових коштів; коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт ліквідності загальний; коефіцієнт маневреності; коефіцієнт забезпечення підприємства власним оборотним капіталом; коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими кош-

тами; коефіцієнт оборотності обігових коштів; період обороту обігових коштів; коефіцієнт закріплення обігових коштів; коефіцієнт вивільнення засобів з обігу; коефіцієнт трансформації (обіговості активів); коефіцієнт оборотності готової продукції; коефіцієнт маневреності робочого капіталу; коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості; період погашення дебіторської заборгованості; частка сумнівної дебіторської заборгованості;

— для невластних коштів: коефіцієнт поточної заборгованості; період погашення кредиторської заборгованості;

— для власних та невластних коштів: коефіцієнт покриття запасів [3, с. 269—270, 272—276; 4, с. 202].

Оцінка потоків фінансових ресурсів на рівні джерел їх формування за структурними показниками дозволила встановити позитивні особливості фінансового стану підприємств зернового підкомплексу, які функціонують у формі господарських товариств, а саме: висока частка власного капіталу в структурі фінансових джерел (мінімум в 1,6 разів вище нижньої межі допустимих значень); висока забезпеченість заборгованості власними коштами (перевищення верхньої межі рекомендованих значень приблизно в 1,6 разів); перевищення суми власних коштів над сумою необоротних активів мінімум в 1,35 разів (при оптимальному значенні від 1,1); відсутність залежності від довгострокових зобов'язань.

Позитивною тенденцією для підприємств зернової галузі є той факт, що фінансова стійкість, під якою в даному випадку розуміють частку стабільних фінансових джерел в загальній сумі пасивів, знаходиться на рівні від 0,83 до 0,99 при граничних значеннях від 0,5 до 0,9. Сума позикового капіталу, що припадає на одиницю сукупних фінансових джерел, становить не більше 20% при максимально бажаному значенні до 50%.

Аналіз підприємств галузі зерновиробництва за функціональними показниками дозволив виявити у них брак обігових коштів, що виникає через специфіку виробничого процесу та зовнішніх умов господарювання. Переважна більшість підприємств не може одночасно погасити близько половини своїх короткострокових пасивів, а це є важливою умовою успішної фінансової діяльності. При оцінюванні на рівні поточних пасивів спостерігається незначна сума поточних короткострокових зобов'язань та їх суттєве покриття поточними активами.

Характерним є дуже низький рівень маневреності власних обігових коштів, що свідчить про відсутність абсолютно ліквідних активів. Однак для підприємств властива достатня частка вільних обігових коштів, яка міститься у власному капіталі (від 26% до 66%, що включається в до-

пустими межі). Негативні закономірності роботи зерновиробників об'єктивно характеризує період обороту обігових коштів, що визначає середній час від вкладення коштів у виробництво продукції до отримання виручки від реалізації та становить від 3 місяців до півтора року.

До переваг застосування запропонованого підходу до оцінювання фінансових потоків за розробленою системою показників можна віднести наступне. Групування потоків фінансових ресурсів відповідно до джерел їх формування та обігових коштів дозволить виявити та конкретизувати напрями з підвищення ефективності управління фінансовими потоками з деталізацією на різних етапах планування. Використовуючи структурні показники, у стратегічному плані доцільно оцінити ступінь незалежності підприємств від зовнішніх кредиторів, звернути увагу на існуючу структуру капіталу підприємства та підібрати найвигідніші джерела його формування, розробити шляхи залучення довгострокових капіталовкладень, кредитів тощо.

Під час тактичного й оперативного планування варто здійснювати оцінку фінансових потоків за функціональними показниками на рівні обігових коштів для вжиття заходів з підтримання платоспроможності, забезпечення господарської діяльності підприємства в цілому. Оцінка фінансових потоків на рівні обігових коштів надасть можливість розробки пропозицій щодо досягнення такого фінансового стану, за якого передбачається стабільне перевищення доходів над витратами. Це забезпечить підприємству вільне маневрування грошовими коштами й через ефективне їх використання сприятиме підтримці потреб господарської діяльності на належному рівні.

Комплексна оцінка фінансових потоків за допомогою систематизованих показників знаходить застосування на етапі отримання кредиту, оскільки характеризує здатність підприємства розраховуватися за боргами та, у разі необхідності, швидко мобілізувати кошти з різних джерел. Також оцінка фінансових потоків як за структурними, так і функціональними показниками необхідна для постачальників матеріальних ресурсів і покупців продукції, для яких важливо належне виконання зобов'язань товаровиробником [4, с. 190—191, 201, 203].

Одним із перспективних напрямів удосконалення управління потоками інформаційних ресурсів є розробка системи показників для об'єктивного їх оцінювання на рівні аграрних підприємств. Визначимо інформаційні ресурси як сукупність знань людини про процеси або явища, представлені документами і масивами документів як у паперових, так і в автоматизованих інформаційних системах, базами і банками да-

них, файлами, директоріями та іншими інформаційними об'єктами, застосування яких сприяє утворенню вартості товарів в послуг [9, с. 6].

Особливим видом інформаційних ресурсів є нематеріальні ресурси — невід'ємна складова потенціалу аграрних підприємств, призначена для забезпечення економічного ефекту протягом тривалого періоду часу, яка не має уречевленої форми [12, с. 154—156]. Як правило, до них належать об'єкти інтелектуальної власності, оцінку яких можливо здійснювати за вдосконаленою системою показників для інформаційних потоків.

У межах запропонованих груп показників для оцінювання забезпеченості ресурсами та ефективності їх використання виокремимо внутрішні показники на мікроекономічному рівні аграрного підприємства та зовнішні — на рівні взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Конкретизуємо зазначені показники з урахуванням вхідних та вихідних інформаційних потоків.

Якщо докладніше, то структурні зовнішні показники включають:

- загальну кількість зовнішніх джерел інформації за її видами, що надходить до аграрного підприємства із зовнішнього середовища;

- кількість обов'язкових (органи державної влади і місцевого самоврядування, державні податкові органи, органи статистичного спостереження, інспекції, органи контролю за якістю зерна тощо) і вибіркового (потенційних постачальників ресурсів і послуг для аграрного виробництва, транспортування, зберігання, передпродажної підготовки та реалізації продукції) зовнішніх отримувачів вихідної інформації;

- кількість оцінюваних характеристик по кожному зовнішньому вибіркового відправнику вхідної інформації за їх видами, які мають бути проаналізовані чи прийняті до уваги аграрним підприємством.

Структурні внутрішні показники включають:

- вартість використання інформаційних ресурсів, що охоплює:

- а) придбання інформаційних ресурсів, які не можуть бути включені до складу бухгалтерських нематеріальних активів, відображаються у складі витрат та включають: спеціалізовані періодичні та рекламні видання, результати маркетингових та аналітичних досліджень вітчизняного та зовнішніх ринків ресурсів і продукції, спеціалізовані аграрні інформаційні Internet-портали та Internet-сайти, аграрні виставки тощо;

- б) придбання прав на використання нематеріальних ресурсів, які оприбутковуються до складу нематеріальних активів та включають: право на використання у своїй діяльності об'єктів промислової власності (винаходів і корисних моделей, промислових зразків, нових сортів рослин,

ноу-хау), гудвіл, програмне забезпечення, бази даних, право на використання знаків для товарів і послуг (товарних знаків і торгових марок, фірмових назв тощо), право на користування земельними та іншими природними ресурсами, будівлями і спорудами [12, с. 334—336];

— вартість використання інформаційних ресурсів у розрахунку на 1 га земельних угідь за фінансовий рік;

— вартість використання інформаційних ресурсів у розрахунку на собівартість 1 ц зернової продукції за фінансовий рік;

— частка нематеріальних активів у сукупній вартості активів підприємства за фінансовий рік.

За даними аналізу підприємств зернового підкомплексу різних регіонів України за структурними внутрішніми показниками, слід відзначити, що частка нематеріальних активів у сукупній вартості активів у останні роки становила менше 1%. Вартість використання інформаційних ресурсів склала 8 грн. у розрахунку на 1 га угідь під виробництво зернових культур та 1,2 грн. у розрахунку на собівартість 1 ц зернової продукції.

До внутрішніх функціональних показників для оцінки інформаційних потоків можна віднести:

— коефіцієнт ефективності використання інформаційних ресурсів, що визначається як кількість оброблених джерел вхідної інформації із названої вище сукупності для прийняття ефективного управлінського рішення по відношенню до загальної кількості інформаційних джерел та характеризує ефективність обробки та використання підприємством інформаційних ресурсів;

— рівень рентабельності використання інформаційних ресурсів, що визначається як відношення економії, отриманої за рахунок використання ресурсів, до загальних витрат, пов'язаних із їх придбанням (придбання прав на використання у своїй діяльності об'єктів інтелектуальної власності, оплата періодичних видань та Internet-ресурсів, придбання результатів аналітичних досліджень і статистичної інформації, участь у виставках тощо);

— економія від використання інформаційних ресурсів кожного виду;

— частка економії від використання інформаційного ресурсу за їх видами у загальній економії від їх використання;

— коефіцієнт оборотності витрат на інформаційні ресурси, який визначається як відношення чистої виручки від реалізації за період до витрат на придбання ресурсів та показує, наскільки кошти, вкладені в інформацію, приносять доход підприємству;

— період обороту коштів, вкладених у інформаційні ресурси, що являє собою відношення пе-

ріоду аналізу до коефіцієнта оборотності витрат на ресурси та характеризує час від вкладення коштів до отримання доходу.

До зовнішніх функціональних показників доцільно віднести:

— термін придатності інформаційного масиву за його елементами, що передбачає термін корисного використання джерела інформації певного виду та призначення та найчастіше пов'язаний із терміном актуальності певної інформації;

— час обробки окремого інформаційного джерела;

— частота моніторингу інформаційного масиву.

Запропонована вдосконалена система показників оцінювання інформаційних потоків сприятиме більш ефективному вирішенню поставлених завдань на різних етапах планування діяльності підприємств. Під час стратегічного планування доцільно використання результатів від оцінювання інформаційних потоків за структурними внутрішніми та зовнішніми показниками, що дозволить проаналізувати можливості зовнішнього середовища господарювання та розробити напрями найбільш ефективного використання інформаційних джерел, спрогнозувати економічний ефект від залучення та придбання інформаційних ресурсів у довгостроковій перспективі.

Зовнішні структурні показники сприятимуть вибору тих постачальників матеріальних і фінансових ресурсів, які, як уже згадувалося вище, мають стратегічний вплив на результати господарської діяльності підприємства, та тих, вибір яких можливо здійснювати і під час розробки тактичного плану. Також зазначені показники необхідні для адекватної оцінки часу, який може зайняти обробка й аналіз інформаційних ресурсів, та завчасне залучення потрібної кількості працівників для того, щоб інформація була оброблена вчасно та результати були ефективні й актуальні.

На рівні тактичного планування доцільно використання функціональних показників для оцінювання ефективності використання та обробки інформаційних ресурсів, що сприятиме прийняттю найбільш раціональних управлінських рішень у напрямі вибору постачальників та оперативного реагування на зміни, що відбуваються на ринку матеріальних ресурсів, фінансово-кредитному ринку, ринку готової продукції. Оцінка частоти моніторингу інформаційного масиву допоможе здійснювати ефективний моніторинг обраних постачальників ресурсів і послуг, покупців готової продукції для отримання максимального прибутку від реалізації продукції, скорочення витрат, пов'язаних із виробництвом, транспортуванням, зберіганням зерна,

банківським обслуговуванням, а також виявити найбільш вигідних постачальників на подальшу перспективу.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що з метою вдосконалення оцінювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків сільськогосподарських підприємств зернового підкомплексу доцільно конкретизувати структурні та функціональні показники. Структурні показники характеризують наявність та склад забезпеченості відповідними ресурсами, а функціональні — ефективність їх використання. Це дозволить розробити напрями вдосконалення й обґрунтувати завдання стратегічного, тактичного й оперативного планування.

Показники зазначених груп поділяються на статичні, які призначені для характеристики ресурсного забезпечення підприємства станом на певний момент часу, та динамічні, які необхідні для розробки висновків і пропозицій щодо подальшого стратегічного розвитку підприємства та його деталізації на рівні тактичного плану.

2. З'ясовано, що у стратегічному плані оцінка матеріальних потоків на рівні основних фондів за структурними показниками дозволить виявити їх достатність чи брак у довгостроковій перспективі та виявити напрями пошуку шляхів їх залучення. Оцінка оборотних фондів за функціональними показниками доцільна на етапах тактичного й оперативного планування, оскільки стане підґрунтям для подальшої розробки заходів і пропозицій щодо підвищення ефективності їх використання.

3. Визначено, що оцінка фінансових ресурсів на рівні джерел їх формування за допомогою структурних показників під час стратегічного планування дозволить виявити шляхи вдосконалення структури капіталу підприємства у напрямках підбору найвигідніших джерел його формування, пошуку шляхів залучення довгострокових капіталовкладень, кредитів тощо. Оцінка фінансових потоків за функціональними показниками на рівні обігових коштів надасть можливість обґрунтувати пропозиції щодо досягнення стабільного перевищення доходів над витратами у тактичному й оперативному плануванні.

4. Доведено, що під час стратегічного й тактичного планування варто здійснювати оцінювання інформаційних потоків за допомогою структурних показників, що дозволить отримати максимальний ефект від довгострокового використання об'єктів інтелектуальної власності, можливостей зовнішнього середовища та співпраці з постачальниками ресурсів та послуг, підвищити ефективність роботи персоналу підприємства, а також мінімізувати негативний вплив зовнішніх ризиків. Використання функці-

ональних показників у тактичних і оперативних планах сприятиме прискоренню прийняття найбільш раціональних управлінських рішень у напрямі вибору потенційних покупців та постачальників ресурсів і послуг та оперативного реагування на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі господарювання. Це сприятиме отриманню максимального прибутку та скороченню витрат, а також виявленню найбільш вигідних постачальників у подальшій перспективі.

5. Подальші наукові дослідження за темою роботи перспективно пов'язувати з удосконаленням механізмів логістичного управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками, що супроводжують роботу сільськогосподарських підприємств зернового підкомплексу.

Література:

1. Рослинництво України 2011 рік: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2012. — 108 с.
 2. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; За ред. А.М. Поддєрьогін. — К.: КНЕУ, 2005. — 546 с.
 3. Шморгун Н.П., Головка І.В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. — К.: ЦНЛ, 2006. — 528 с.
 4. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.І. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2008. — 344 с.
 5. Бауерсокс Доналд Дж., Клосс Дейвид Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок / [Пер. с англ. Н.Н. Барышниковой, Б.С. Пинскера]. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2008. — 640 с.
 6. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 495 с.
 7. Мельник Л.Ю. Фактори впливу на прибутковість аграрних підприємств / Л.Ю. Мельник, П.П. Макаренко, А.Л. Мельник // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 79—86.
 8. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі: монографія / ХНАУ ім. В.В.Докучаєва. — Харків, 2006. — 357 с.
 9. Механізм управління інформаційними ресурсами промислових підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / В.В. Ковальчук; Хмельницький національний університет. — Хмельницький, 2006. — 22 с.
 10. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок: пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 503 с.
 11. Корецький М.Х., Дацій О.І., Дегтяр А.О. Стратегічне управління: навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 240 с.
 12. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
- Стаття надійшла до редакції 11.06.2012 р.*